

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens uppgift är att med stöd av vetenskap och praktisk erfarenhet till samhällets gagn främja jordbruk och skogsbruk samt därtill knuten verksamhet. Akademien instiftades år 1811 på initiativ av Karl XIV Johan och startade sitt arbete den 28 januari 1813.

Akademiens 205:e sammankomst

28 januari 2017

Akademiens preses tal

Lisa Sennerby-Forsse2

Akademiens sekreterares tal

Carl-Anders Helander6

Högtidstalet

Sverker Sörlin10

Akademiens preses Lisa Sennerby Forsse

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens högtidssammankomst den 28 januari 2017

KSLA stärker de gröna näringarna för en hållbar framtid

Ers Excellens

Fru Statsråd

Hedersledamöter

Nya ledamöter

Pristagare

Akademiledamöter

Ärade gäster

Vi lever i en globaliserad värld. Villkoren för våra svenska basnäringar bestäms i hög grad av EU och en världsomfattande handel. I många av låginkomstländerna har levnadsvillkoren förbättrats för en växande medelklass medan de sämst ställda fortsatt lever i stor fattigdom. Inbördeskrig med rötterna i fattigdom, kamp om naturtillgångar och religionsmotsättningar präglar delar av världen – med stora skaror av människor på flykt till skydd och ett bättre liv som följd. Till detta kommer de problem som följer med ett ändrat klimat och extrema väderhändelser som påverkar livsmedelsproduktionen i drabbade områden. Vår tids stora utmaning är att hejda klimatförändringarna och samtidigt försörja en växande världsbefolkning med livsmedel, vatten och energi – på ett bärkraftigt sätt.

Tillgång till naturresurser, såsom jordbruksmark, skog, vatten och många ekosystemtjänster, blir allt viktigare. Kraven ökar på att vi ska ställa om till en fossilfri och biobaserad samhällsutveckling. I den omställningen kommer de gröna näringarna att spela en nyckelroll. Sverige, med stora resurser av mark och vatten, forskning av god kvalitet och en stabil samhällsekonomi, har ett ansvar att bidra till en sådan omställning, både nationellt och globalt.

Första veckan i januari kom Parlamentariska landsbygdskommitténs slutbetänkande ”För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd” där en enig utredning föreslår 75 åtgärder för att utveckla betydelsefulla produktionsvärden på landsbygden. Bland förslag som IT, boende, transporter, service, etc., framhålls även vikten av att en svensk livsmedelsstrategi ska ha som mål att öka den svenska livsmedelsproduktionen, som är i världsklass vad gäller låg klimat- och miljöpåverkan. Vi instämmer och hoppas på ett långsiktigt politiskt ställningstagande i den utlovade livsmedelsstrategin.

I arbetet med att utforma ett nationellt skogsprogram konstateras att den skogsbaserade sektorn är en av Sveriges viktigaste basnäringar. Den står för en betydande del av vår export men är också en garant för klimatarbetet, liksom för biodiversitet, rekreation och för utveckling av besöksnäringen. Framtidsbedömningar visar också på stora möjligheter inom industriell utveckling för såväl skogs- som livsmedelsindustrin. Vi ser redan i dag en vidareutveckling av produktionen som är baserad på bioråvara. Vid sidan av livsmedel, drivmedel, förnybar energi, virke och papper ser vi också en utveckling av andra produkter som kan baseras på cellulosan, som kemikalier, textilier, plaster och hälsoprodukter.

För detta krävs fortsatt kunskapsbyggande, aktivare marknadsföring och exportsatsningar, tillsammans med tydliga och långsiktiga politiska ställningstaganden, för att öka konkurrenskraften hos den gröna sektorn i stort. Dessa frågor är centrala för KSLA och här kan vår akademi bidra till en positiv utveckling genom att samla kompetens, ta fram evidensbaserade underlag och vara pådrivande när beslut ska fattas.

KSLA har nyligen firat 200 framgångsrika år och fortsätter sitt arbete med ambitionen att sätta fokus på de viktigaste frågorna inom de areella näringarna och närliggande områden.

Den första större uppgiften för ett nytt presespar är att tillsammans med akademiens kollegium arbeta fram ramarna för akademiens verksamhet under de fyra kommande åren 2017–2020. Verksamhetens konkreta innehåll utformas på årsbasis och grundar sig på de initiativ som tas i våra avdelningar och deras kommittéer.

KSLA:s strategi för 2017–2020 tar sin utgångspunkt i akademiens portalparagraf om att *med stöd av vetenskap och praktisk erfarenhet till samhällets gagn främja jordbruk och skogsbruk samt därtill knuten verksamhet.*

Med utgångspunkt från portalparagrafen har akademien förtydligat och kompletterat sin inriktning genom att formulera en Vision och en Verksamhetsidé

Visionen – som är ny – lyder:

Vi stärker de gröna näringarna för en hållbar framtid!

Verksamhetsidén är att:

Akademien ska för hela samhällets positiva utveckling främja ett hållbart bruk och vård av mark, vatten och luft samt av växter och djur för vår långsiktigt hållbara försörjning och livsmiljö. Det gör vi genom att vara en aktiv mötesplats för vetenskap och praktisk erfarenhet och där vi genom idé- och opinionsbildning, påverkan och kunskapsförmedling synliggör och stärker de gröna näringarnas förmåga att möta utmaningar.

En viktig grund för akademiens verksamhet utgörs också av de nya hållbarhetsmålen – FN:s Sustainable Development Goals – som berör oss alla. Agenda 2030 omfattar 17 konkreta mål som förbinder alla stater att utrota fattigdom och hunger, minska ojämlikheter, säkra god undervisning, bättre hälsa, värdiga arbeten och hållbar tillväxt. De allra flesta målen är i grunden beroende av ekosystemtjänster från våra skogar, odlingsmarker och vattenresurser vilket innebär att KSLA:s verksamhet är högst relevant och aktuell både för oss här hemma men också för resten av världen.

Vi har identifierat tre viktiga övergripande verksamheter för akademien under perioden 2017–2020. Vi inrättar tre nya utskott där ledamöter från samtliga avdelningar inklusive den historiska enheten ingår, liksom externa experter där behov finns.

Det första är inrättandet av ett utskott för forskning.

Ett av 2015 års nyord var *faktaresistens*. Det står för ett förhållningssätt som innebär att man inte låter sig påverkas av fakta som talar emot ens egen uppfattning. Den egna uppfattningen grundas i stället på mer eller mindre känslomässiga ställningstaganden. För att nu, i en tid av tilltagande faktaresistens, öka tilltron till vetenskap krävs en grundsyn att forskning och systematiska studier ökar vår samlade kunskapsmassa och ger oss större möjligheter att fatta kloka beslut. En sådan grundsyn är en självklarhet för KSLA. Ett av våra viktigaste kännetecken är att verksamheten är baserad på vetenskap och beprövad erfarenhet.

Forskningspropositionen ”Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft” visar vilka vetenskapsområden Sverige vill satsa på under de kommande 10 åren. Här har Formas bland annat i uppdrag från regeringen att långsiktigt satsa på ett forskningsprogram som ska främja en biobaserad samhällsekonomi. Forskningen omfattar ett brett fält av områden och inkluderar både produktion och användning av råvara och biomassa från skogsbruk, jordbruk och vattenbruk.

En annan satsning gäller till exempel klimatforskningen där regeringen successivt ökar satsningarna under tre år till 130 miljoner kronor 2020.

Ytterligare ett exempel där kunskap behövs är ”En värld – en hälsa” (One Health), och här kan regeringens satsning på området antibiotikaresistens bidra till att begränsa sjukdoms-spridning och till att utveckla nya metoder för diagnostik och behandling inom både human- och veterinärmedicin.

De förändringar som de gröna näringarna står inför kräver fördjupade vetenskapliga kunskaper på alla nivåer – från enskilda molekyler till komplexa ekosystem. Här kan KSLA:s forskningsutskott bland annat bidra till formulering av angelägna forskningsområden, kunskapens spridande och nyttiggörande för en hållbar utveckling.

Det andra området är ett utskott för internationella frågor.

Vår akademi har med stort intresse tagit del av det ”Policyramverk för svenskt utvecklings-samarbete och svenskt humanitärt bistånd” som överlämnades till riksdagen den 14 december 2016. Vi instämmer med regeringens analys av tillståndet i världen idag och särskilt är vi intresserade av de delar av ramverket som relaterar till miljö, klimat och hållbart nyttjande av naturresurser. En hållbar produktivitetökning inom lantbruket är en förutsättning för att uppnå tryggad livsmedelsförsörjning och därmed en hållbar ekonomisk utveckling. Ansvarsfulla investeringar för att utveckla ett hållbart jordbruk och hållbart brukande av skog och fiske är ett kraftfullt instrument för fattigdomsbekämpning, tryggad livsmedelsförsörjning och en hållbar ekonomisk utveckling. Investeringarna bör självklart omfatta forskning och utveckling av nya innovationer i fattiga länder.

KSLA har en lång tradition av att arbeta internationellt och kommer under perioden 2017–2020 att inrätta ett akademiövergripande utskott för internationella frågor där fokus kommer att ligga på hur Sverige kan bidra till uppfyllelsen av Agenda 2030-målen. Sverige bör återigen bli ett land som bidrar till den för hållbarhetsperspektivet så viktiga kunskapsutvecklingen i fattiga länder. Det handlar bland annat om att stärka, underhålla och använda en

svensk resursbas för ökat internationellt engagemang för hållbar global utveckling inom livsmedelsförsörjning, energi och miljö. Frågan är angelägen, inte minst vad gäller att stödja de yngre forskare som är intresserade av en internationell karriär inom utvecklingsforskningen.

Det tredje övergripande området handlar om ungdomsfrågor.

KSLA vill lyfta fram unga förebilder och ge dem möjlighet att påverka så att fler unga får upp ögonen för våra viktiga frågor. Många ungdomar idag oroar sig för klimat- och miljöfrågorna och vill kämpa för en bättre värld. KSLA vill ta vara på detta engagemang, vända oro till handlingskraft och involvera fler ungdomar i arbetet med att utveckla den gröna sektorn.

Redan idag finns möjlighet för unga att delta i olika engagemang. Genom projektet Unga i KSLA (UNIK) kan den som studerar ämnen som ryms inom de gröna näringarna eller är ung praktiker delta i *mentorskapsprogram* eller utmana andra genom en så kallad *casetävling*. Det finns också möjligheter arbeta tillsammans med akademiledamöterna i kommittéer och projekt genom KSLA:s *resurspool*.

Genom att bilda ett ungdomsutskott vill vi inbjuda unga akademiker och praktiker möjligheten att tillsammans med våra akademiledamöter utforska samtidens och framtidens gröna näringar. KSLA:s ungdomsutskott ska vara med och påverka på flera plan och kommer att bidra med sitt perspektiv och sin erfarenhet av att vara ung i Sverige idag.

Sedan akademiens tillkomst har de areella näringarna gått från att vara i samhällets fokus till att idag leva i en relativt ekonomiskt utsatt och undanskymd tillvaro. BAHF – KSLA:s enhet för bibliotek, arkiv och historiska projekt – erbjuder en värdefull källa av kunskap för att öka vår förståelse för hur den gröna sektorn på ett övergripande sätt omvandlats över tid. Men trots teknikutveckling, urbanisering, ändrade attityder och livsmönster är de gröna näringarna nu som då själva grunden för en hållbar framtid.

Det är vår ambition att KSLA:s verksamhet under de kommande fyra åren ska bidra till att politiken och samhället i stort ser de gröna näringarnas möjligheter och betydelse för en hållbar utveckling. Det är också en förhoppning att den gröna sektorns roll i en global värld ska fortsätta att engagera och att vi kan öka Sveriges roll och påverkan för att bidra till hållbara och rättvisa globala system för vatten, livsmedel och energi.

Akademiens roll har förändrats sedan tillkomsten 1813 men den huvudsakliga inriktningen står sig och är viktigare än någonsin. Genom att vara en aktiv mötesplats för vetenskap och praktisk erfarenhet med idé- och opinionsbildning, påverkan och kunskapsförmedling bidrar KSLA till att synliggöra de gröna näringarnas betydelse för en hållbar utveckling.

Lisa Sennerby Forsse

Akademiens sekreterare Carl-Anders Helander

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens högtidssammankomst den 28 januari 2017

Akademiens 204:e verksamhetsår

Ers Excellens

Fru Statsråd

Hedersledamöter

Nya ledamöter

Pristagare

Akademiledamöter

Ärade gäster

År 2016 var Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens 204:e verksamhetsår sedan starten 1813. KSLA är en aktiv mötesplats för de gröna näringarna. Vi arbetar genom obunden dialog och oberoende analys med frågor som berör alla, och intresserar många. Till exempel mat, klimat, energi, skog och natur.

Under 2016 genomförde vi ett 40-tal utåtriktade, mycket välbesökta, aktiviteter. Jag tar några exempel från varje avdelning:

Allmänna avdelningen arrangerade ett seminarium med titeln *Femtio nyanser av grönt – bioteknik i växtodlingen*. Seminariet tog avstamp i det värdefulla och framgångsrika arbete som genomförts i en dialoggrupp kring genteknik och GMO. Arbetet har publicerats i Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens Tidskrift – vår egen rapportserie – både på svenska och engelska. Rapporten presenterades också i september vid de europeiska lantbruksakademiernas kongress i Paris.

Ett annat högaktuellt ämne behandlades på seminariet *Utan pengar – inga hagar och ängar!* Seminariet handlade om att brukarna av just hagar och ängar, förutom intäkterna från själva betesdjuren, också måste få ett kompletterande ekonomiskt stöd för att kunna hålla markerna öppna med hjälp av betande djur.

Jordbruksavdelningen arrangerade akademisammankomsten i mars med titeln *Djuromsorg och konkurrenskraft – hur samspelar marknad och politik?* Föredragen och diskussionen handlade till stor del om hur Sveriges djurproducenter ska kunna hävda sig i konkurrensen med import från länder med lägre krav på djuromsorg.

Ett spännande och väldigt uppskattat seminarium handlade om hur konsumtionsmönster kan styras mot en bättre kosthållning: *Nudging – medvetna strategier för att förändra konsumenters beteende kring mat och hållbarhet*. Det var också ett bra exempel på att vi vill arbeta i hela livsmedelsproduktionens värdekedja.

Från **Skogsavdelningen** vill jag lyfta seminariet *Forests, Bioenergy and the Global Climate* som genomfördes tillsammans med forskningsprogrammet Future Forests. Bakgrunden till seminariet var den debatt som uppstod efter en artikel i tidskriften Science i början på året där ett antal forskare hävdade att skogsbruket i Europa inte har motverkat klimatförändringen utan snarare tvärtom försämrat klimatet. En slutsats var att åsiktsskillnaderna beror på att forskarna gör olika grundantaganden i sina studier och att de betraktar olika tidsperspektiv.

Kommittén för skogens ekosystemtjänster genomförde i september en workshop där den fokuserade på frågor om hur olika ekosystemtjänster i skogen kan värderas och hur avvägningar kan göras på ett bra sätt mellan olika intressen och ekosystemtjänster.

Enheten Bibliotek, Arkiv och Historiska projekt, som vi förkortar BAHP, har under året fokuserat på att utveckla nya former för akademiens historiska verksamhet och arbetat med att försöka skapa bättre samordning med akademiens övriga verksamhet.

Seminariet *Mellan teori och praktik – agrarexpertis och svenskt bistånd under 1900-talets andra hälft* är ett bra exempel på hur akademien knyter samman historien med framtiden.

Under året har BAHP tillsammans med avdelningarna format en arbetsgrupp med ett tiotal lantbruksråd. Resultatet av deras arbete ger ett bra underlag när regeringskansliet drar upp riktlinjerna för en ny offensiv svensk livsmedelsstrategi.

Bland övriga aktiviteter under året vill jag nämna att

vi under våren genomförde vårt årliga KSLA-Wallenbergseminarium med titeln *Whole-Rotation Carbon Budgets in Swedish forests*, där akademiens andre Wallenbergprofessor Dan Binkley var huvudtalare.

Vartannat år genomförs Berteboskonferensen i Falkenberg i samarbete med Bertebosstiftelsen och den eller de Bertebospristagare som utsågs året före. Årets konferens med titeln *Additives and enzymes in food – past, present and future from a global and consumer perspective*, höll en mycket hög kvalitet och uppskattades verkligen av deltagarna.

Akademien tog för några år sedan ett initiativ till att samordna det nationella arbetet med landskapsfrågor, ett initiativ med direkt koppling till den europeiska landskapskonventionen. I april genomfördes konferensen *Landskapsforum 2016: Samarbetsnätverk i landskapet – möjligheter och utmaningar*.

Under det gångna året har vi utvecklat det goda samarbetet med våra kungliga systerakademier ytterligare.

Tillsammans med Vetenskapsakademien, Örlogsmannasällskapet, Krigsvetenskapsakademien och Dramaten, genomförde vi i april en föreställning på Dramaten om Östersjön. Den var vår gemensamma uppvaktning av Hans Majestät Konungen när han fyllde 70 år.

Ett antal ledamöter i KSLA och Konstakademien har sedan några år samarbetat på temat ”Konsten, människan och landskapet i förändring”. Idén är att våra två akademiers olika typer av kunskaper kan ge oss en ny och mer nyansrik syn på landskapet.

Tillsammans med Vitterhetsakademien driver vi ett fyraårigt trädgårdshistoriskt projekt som har till syfte att publicera ett bokverk i två volymer om trädgårdar och trädgårdsodling i Sverige ur ett kulturhistoriskt perspektiv.

Under året startades ett nytt samarbete, som är det senaste i raden av akademigemensamma projekt. Det är föreläsningsserien *Vingslag över Haga* som sex akademier genomför gemensamt under våren 2017.

På akademiens två donationsgårdar, Enaförsholm och Barksätter, har det hänt rätt mycket under året.

Vårt värdpar på Enaförsholm Fjällgård sedan många år, Bosse Berglund och Ingalill Samuelsson, har slutat. Therese Örnerkrans har anställts som ny VD för bolaget och platschef för fjällgården. Hon börjar fullt ut den 1 mars – men hon finns här redan ikväll för att bekanta sig med akademien och dess ledamöter.

På Enaförsholm genomförde vi under året en efterlängtd renovering av Akademiflygeln och utförde en del välbehövliga röjningar och gallringar. Vi investerade också i ett helt nytt stängsel för att kunna ha egna betesdjur som betar våra marker.

På Barksätter har förvaltningsstyrelsen arbetat intensivt med att utreda möjligheten att bygga ett nytt djurstall för betesdjur på gården. Kollegiet tog i december beslut att satsa på ett nybygge och om planerna går i lås så kan en ny byggnad vara på plats till höstens installation.

Akademien har under året fått en stor donation från en av våra tidigare ledamöter, Carl-Gustaf Åkerhielm och hans hustru Viveka Åkerhielm. Donationen kommer att förvaltas i en separat stiftelse, vars avkastning enligt donatorernas vilja ska användas för två specifika ändamål, vattenbruk och äganderättsfrågor.

KSLA kan också glädjas åt att ha fått flera mycket generösa gåvor som innebär ett välbehövligt ekonomiskt bidrag till vår verksamhet och även till upprustning av lokalerna i vårt hus på Drottninggatan.

Akademiens verksamhet finansieras till stora delar av avkastningen från vårt kapital och från en del av de stiftelser vi förvaltar. Vi har ett relativt högt avkastningskrav som vi måste balansera mot ett inte alltför högt risktagande och det kräver aktiv kapitalförvaltning. Med dagens extremt låga räntor är det svårt att nå hög avkastning, men för 2016 kan vi konstatera ett bra resultat av kapitalförvaltningen. Vi har nått en avkastning som är klart bättre än jämförbara index.

Vi brukar hävda att ”ledamöterna är akademiens viktigaste resurs”. Vår organisation är också byggd för ledamotsstyrt arbete. Under sitt första år har vårt nya presespar traditionsenligt arbetat fram en ny fyraårig verksamhets- och inriktningsplan, som preses just informerade om. Underlaget till planen togs fram vid en planeringskonferens under våren där både kollegiet och kanslipersonalen deltog.

”Syns man inte så finns man inte”, brukar man ju säga. Vi har placerat det huvudsakliga kommunikationsarbetet ute i våra kommittéer och arbetsgrupper. På så sätt får de ansvar för att nå våra målgrupper genom att integrera kommunikationsinsatser i sin aktivitetsplanering.

Avslutningsvis vill jag passa på att tacka alla ledamöter som lägger ner så mycket ideellt arbete i kommittéer, arbetsgrupper, nämnder, avdelningar, i kollegiet och på många andra sätt. Jag vill också tacka alla andra, icke ledamöter, som bidrar med sitt arbete och sin kompetens till akademiens nytta. Självklart också ett stort tack till alla mina medarbetare på vårt kansli som gör ett värdefullt och uppoffrande arbete för akademiens bästa.

Tiden går fort när man har roligt! Det är redan den femte högtidssammankomsten jag står här som akademiens sekreterare och det är också den sista eftersom jag går i pension till sommaren. Jag vill önska min efterträdare, vem det nu blir, välkommen till ett fantastiskt roligt uppdrag.

Tack!

Carl-Anders Helander

Högtidstalet, professor Sverker Sörlin

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens högtidssammankomst den 28 januari 2017

Sex roller söker en författare: Akademier som aktörer

Ers Excellens

Fru Statsråd

Ärade församling

Att hålla ett föredrag är till hälften att ha en rubrik, till hälften att fylla den med ett innehåll. Den här rubriken bygger på intuition. Så frågan är vad innehållet kan bli.

”Sex roller söker en författare” är en pjäs av den italienske författaren och Nobelpristagaren Luigi Pirandello från 1921. Pirandello kom från en liten by nära Agrigento på södra Sicilien. En ensam pinje står vid vägen fram till hans hus med utsikt över mäktiga Medelhavet – jag har själv varit där en gång och sett den en afton med den sjunkande solen över det gulbrända landskapet där människorna levde på lök, vitlök och bröd, och då och då några tomater. Från samma plats kom Hippokrates, medicinens antika mästare.

Pirandello mottog sitt pris 1934 och hedrade det genom att avlida just på Nobeldagen två år senare.

Jag avser egentligen ingen djupare parallell mellan akademierna och själva pjäsen, som är ett tidigt inslag i den absurdistiska traditionen. Det mesta ställs på huvudet i detta stycke. En repetition pågår av en pjäs av Pirandello själv när sex roller tränger sig in oanmälda på teatern och kräver att få bli framförda. Regissören blir rasande och vägrar men efter att ha lyssnat en stund på några av rollerna går han med på att ge dem en chans.

Rollerna prövar sig fram men försöket måste hela tiden avbrytas genom att skådespelarna behöver överlägga om hur de ska ta pjäsen vidare. Och i denna vacklande, förvirrade men också ganska intressanta debatt om hur pjäsen ska spelas och rollerna göras rättvisa ramlar det hela framåt ändå till den kaotiska upplösningen i trädgården där den ”Lilla Flickan” dör i fontänen, ”Pojken” skjuter sig med en revolver och ”Styvdottern” flyr medan ”Sonen”, ”Modern” och ”Fadern” blir kvar på scenen och regissören suckande tycker att han kastat bort en hel dag till ingen nytta.

Detta är än idag ett av världens mest spelade dramer. För så är det med konsten, att den talar med oss genom tid och rum, från skuggan under pinjeträdet vid Medelhavet drabbar det oss ännu med samma kraft att det finns något ogjort i världen, och att de pjäser vi spelar av ohejdad vana kanske måste avbrytas och ett manuskript skrivas fram.

Som sagt, parallellerna med Sveriges vetenskapliga akademier ska inte överdrivas. Det är inte sex akademier som jag tänker på här. **Snarare tänker jag på de roller som akademier kan spela, på akademier som aktörer.** Och jag tänker mig att vi för ett ögonblick här i kväll kan göra ett tankeexperiment. Låt oss föreställa oss att vi har en uppgift som regissören på en akademiernas teater där vi ska försöka få dessa roller att framföra ett skådespel som ger mening och kanske inte slutar med att vi tycker att vi kastar bort vår tid utan tycker att vi åstadkommit något som vi kan stå för.

Dessa roller är på sätt och vis lika klassiska och ofrånkomliga som de familjemedlemmar vi just mött hos Pirandello.

Sex roller

Belöning – akademier delar ut stipendier och priser för att markera vad man anser vara värdefullt arbete. Detta kan följas tillbaks till de tidiga italienska renässansakademierna. De finaste belöningarna var kanske lovtalen, som ännu hålls över avlidna ledamöter i många akademier.

Främjande – akademier främjar sina vetenskapers syften och vill få stöd av samhällets institutioner och av mäktiga gynnare. Därför bildar man opinion och gör strategiska inval. Från tidernas gryning har akademier sökt kungligt eller statligt beskydd. Sverige är ett bra exempel. Många akademier har också sitt ursprung i hovkulturen, och kan betraktas som en utlöpare av denna.

Tradition – akademier är, som institutioner ofta är, måna om traditioner. De har sina rötter i ordnar och sällskap med delvis hemliga rötter. Royal Society in London – också kunglig – hade många medlemmar med bakgrund i Rosencreutz-orden, med förankring i kristen mystik och alkemi. Mötena fick därför exklusiv och rituell karaktär och många av dessa traditioner levde vidare också långt efter det att akademierna blev öppnare och började rikta verksamhet mot en bredare publik.

Rådgivning – akademier har sökt inflytande. Från första början har det i akademierna funnits en övertygelse om att den kunskap man stått för haft en betydelse för samhället, som ofta betytt näringarna men som kunnat gälla alla samhällsområden. Det har gjort att man strävat att komma nära makten för att kunna påverka. I vissa delar av världen är akademierna en del av den statligt organiserade vetenskapen och utför också mycket forskning, huvudsakligen i östra Europa men även i Kina. I andra delar av världen är de snarast en del av det civila samhället.

Debatt – akademier främjar vetenskaplig diskussion och deltar även i debatt om vetenskapens plats i samhället. Att låta ledamöter eller gäster hålla föredrag och sedan debattera innehållet tillhör akademiernas allra äldsta former och hänger samman med att denna öppna diskussion inte alltid kunde föras vid universiteten, som lydde kyrka eller stat.

Förnyelse – det finns i akademierna en bekännelse till att vilja föra vetenskapen framåt och för det var debatten och öppenheten förutsättningar. Akademier har under vissa tider gått i spetsen för att skapa vetenskapliga institutioner. Den svenska vetenskapsakademien bidrog verksamt till att forskningsstationer kunde utvecklas, till exempel i Abisko, och med Kristinebergs zoologiska station i Bohuslän, och Kiruna Geofysiska Observatorium. Man skapade också det naturaliekabinett som skulle bli Naturhistoriska Riksmuseet. Lantbruksakademien skapade Experimentalfältet i Frescati. Vetenskap bedrevs således i akademierna, ofta i form av institutioner som vid sin tillkomst var spjutspetsar.

Det var de sex rollerna – och det är inga dåliga roller.

Man kan diskutera om just detta sätt att indela akademiernas roller är det bästa. Akademier, även Lantbruksakademien, har gjort mer än så. De har tidvis bedrivit undervisning, de har fungerat som finansiärer och som tidiga föregångare till forskningsråden. De har ägnat sig åt standardiseringsarbete och nomenklaturfrågor. De har organiserat forskningsexpeditioner. Det som idag är SMHI drevs i KVA:s regi från 1872 till 1919. KVA hade även hand om naturskyddet i Sverige, fram till Naturvårdsverket skapades 1967.

Lantbruksakademien var i praktiken en myndighet under 1800-talet och hade bland annat överinseende över utbildningarna på Alnarp och Ultuna. Det som idag är forskningsrådet Formas startade 1945 som ett råd för jordbruksforskning under Lantbruksakademien.

Så här kan man hålla på. KVA gav länge ut almanackor och höll officiell ordning på tiden, det var länge dess främsta inkomstkälla. Almanacksprivilegiet avskaffades 1972.

Man kan för övrigt notera att i en statlig utredning följande år diskuterades framtiden för de då kvarvarande institutionerna i KVA:s regi – bland andra solforskningsinstitutet som då låg på Capri, Nobelinstitutet för kemi och fysik, och de nämnda institutionerna i Lappland och Bohuslän. Av dessa finns ingen enda kvar i akademiens regi idag.

Det kan tyckas som om jag uppehåller mig vid ett dystert tema, men det är svårt att frigöra sig från att akademier av den typ vi har i Sverige under en ganska lång tid fått se sin roll krympa. Forskning, undervisning och på senare tid även samverkan med övriga delar av samhället har blivit allt viktigare och vuxit fantastiskt.

Högskolan och universiteten är den stora tillväxtsektorn. Utredningen från 1973 innehåller ord som är helt otvetydiga: ”Det framstår helt allmänt som uppenbart att en institution av sådan karaktär, som alltså har direkta motsvarigheter inom universitets-organisationen, bäst kan fylla sina uppgifter, om den integreras med denna.”

Så blev det i hög grad.

Akademierna har haft lång tid att anpassa sig och gjort det både skickligt och påhittigt. Man har ibland skapat nya institut för forskning, som till exempel Beijerinstitutet för ekologisk ekonomi vid KVA eller Centrum för vetenskapshistoria vid samma akademi osv., men inte i samma takt som institut har avknoppats.

Akademier har utvecklat internationella utbyten. Man har startat tidskrifter och publikationsserier – men också där lagt ned minst lika många.

Den enskilt viktigaste förändring som en svensk akademi har genomfört var när Vetenskapsakademien mötte statens kalla, men sakliga, pust i början av 1970-talet. Det var då KVA tog det radikala steget till att bli en akademi för miljöfrågor, i samma veva som Sverige och Stockholm spelade en viktig roll som värd för FN:s miljökonferens 1972. Man startade tidskriften AMBIO och man lade ned sin gamla naturskyddskommitté och startade en ny arbetsgrupp för miljö. Med Bert Bolin i huvudrollen gick man också in för klimat som ett av sina huvudspår.

Andra initiativ som gett akademierna uppgifter har kommit utifrån. Under 1990-talet, när löntagarfondsstiftelserna inrättades, gav regeringen uppdraget att utvärdera dem till akademierna. På senare år har Wallenberg-stiftelserna samarbetat med KVA om sina fellowships för yngre forskare på akademier. Riksbankens Jubileumsfond, har låtit Vitterhetsakademien spela en roll vid vissa satsningar, exempelvis vid museerna. Där ligger en av akademiernas fördelar, att de kan förväntas höja sig en bit över universitetens partsintressen.

Till innovationerna hör också Sveriges unga akademi. Den startades 2011 och har sitt säte vid KVA. Finansieringen kommer från Söderbergiska stiftelserna och andra – för pengar är något som akademierna alltid har för litet av. Den unga akademien har fått ett brett genomslag och utnyttjas flitigt i samband med att forskningsfrågor diskuteras. Det beror säkert till en viss del på dess utmärkta ledamöter, ännu viktigare är det nog att den representerar en ung och uppåtstigande generations idéer.

Allt detta ger vid handen att akademier inte saknar fantasi, och framförallt inte prestige vilket kan vara attraktivt för vissa partners – och att de därför trots åderlåtningen på centrala uppdrag hållit sig levande och aktiva. **Men är de viktiga?** Har de hittat nya roller som gör att de kan komma till sin fulla rätt? En ordsökning i regeringens färsk forskningproposition från november 2016 visar i alla fall att de inte ter sig särskilt outhärliga för forskningspolitiken – akademier förekommer knappt i texten, utom som remissinstanser...

Diskussionen om akademiernas roller hörs lite för sällan. Det kan vara litet svårt att närma sig dessa värdeordjudande inrättningar. De flesta som blir invalda i akademier brukar vara nöjda med att de fått den upphöjelse det innebär och *börjar* knappast med att ifrågasätta om den församling man just blivit del av egentligen är så särskilt angelägen. Man tänker kanske i hemlighet och med viss skräck på Groucho Marx visdomsord: "I wouldn't like to belong to a club which accepts me as a member." Och när man blivit etablerad nog att våga ställa obekväma frågor har man kanske redan börjat bli ganska belåten med att det är som det är.

Fysiografiska Sällskapet i Lund har ägnat symposier åt frågan både 2000 och 2006 och bjudit in de andra regionala akademierna. Man har utgett två intressanta skrifter från dessa möten:

De regionala Lärda Sällskapens roll inför ett nytt millenium (2000)

De lärda sällskapen och framtiden (2006).

Det saknas inte tankar här om vad akademier gjort – men när det gäller vad man borde göra i framtiden tunnar tankarna ut.

Rollerna finns med författaren bakom dem har saknats.

Akademierna väntar på en reformation, men någon självklar Olaus Petri-gestalt har inte syns till. För man bör erinra sig att akademierna alltid varit beroende av visionärer som inte varit nöjda med tingens tillstånd. En Linné för KVA, en Edelcrantz för KSLA.

Och ingen tid kunde vara bättre än nu.

Vi lever i en tid då vetenskapen ifrågasätts av starka krafter. Bland världens allra mäktigaste finns rena kunskapsfiender. Forskning om klimatförnekare, för att nu ta denna grupp, visar att förbluffande många av dem är högt utbildade, men för länge sedan, och att deras utbildning invaggat dem i föreställningen att deras personliga omdöme alltid är sant och rätt. Fossil felkunskap, det är värre än okunskap.

Vi lever också i en tid när det finns breda grupper, inte minst inom vetenskapssamhället, som tycks tro att vetenskapen räcker som grund för att fatta beslut. Man vill evidensbasera, som appellen lyder. Helst skulle vi inte behöva några politiker och knappast ens några värderingar. Som om kunskapen i sig kunde tala om huruvida vi borde bygga Förbifart Stockholm eller hur många flyktingar Sverige kan ta emot eller om skatterna borde sänkas eller höjas.

Dessa krafter har till synes helt motsatta perspektiv – den ena är vetenskapsförnekare, den andra är vetenskapsfanatiker – men de är samtidigt förbluffande överens om en sak, nämligen att deras egen uppfattning är höjd över alla andras. Den förra gruppen vill gärna ha en stark man och har nu också fått sådana i flera länder. Den senare gruppen vill helst ha en stark kommitté... av kemiskt värderingsfria experter som kan fatta beslut över folkets huvuden.

Vad båda dessa grupper saknar är ödmjukhet.

Kunskap är på samma gång stark och skör, stabil och osäker. Dess räckvidd är diskutabel. Den bör användas, men med ansvar. Den som är styv i korken har det inte lätt i seminarierummet, den som är auktoritär är förlorad.

Vårt samhälle behöver en bredare användning av kunskap och ett bredare samtal om kunskap.

Om man fortsätter att ordsöka i regeringens forskningsproposition ska man finna två ord som till skillnad från akademier står mycket ofta: *samverkan* och *ansvar*. Vi pratar här om hundratals träffar. Oavsett vilken regering som står bakom en forskningsproposition – regeringar byts ju då och då – är detta värdefulla ord vilkas fulla innebörd inte riktigt har uttolkats och än mindre förverkligats.

Det finns ännu ett viktigt ord som man bör komma ihåg om man vill förstå framgången för det demokratiska styrelseskicket i öppna och fria samhällen. **Det ordet är maktodelning**. När makten samlas för mycket på en plats är det fara å färde. Så sker nu i allt fler länder och det är en förfärlig utveckling.

När vi påstår, med Francis Bacons bekanta ord, att ”kunskap är makt” så är det med en viktig precisering. Nämligen att makt för Bacon betydde ”förmåga” – makt att kunna. Inte makt över andra. Och framförallt inte ensam, upphöjd makt.

Vi tycker, många av oss, att kunskap borde ha mer betydelse i samhället – precis som det står i forskningspropositionen. Men för att den ska kunna få betydelse krävs det att den får ben och armar hos många.

Vi lever, slutligen, också i en tid när arenorna för det offentliga samtalet ändras mycket snabbt. Ansvarstagande medier pressas från alla håll, av konkurrens från sociala medier, från kommersiella krafter, från vilseledande förkunnare, men också från den högsta makten själv – från Kreml och Vita Huset och allt däremellan tränger undergrävande krafter in och vill förstöra det öppna medborgerliga samtal. Dessa krafter tror inte på maktdelning – och de tror framförallt inte på kunskap. De tror på den enda sanningens mörka röst.

I en tid som denna är det särskilt angeläget att fråga sig vilka institutioner vi har och som vi kan använda för att bygga ett försvar för det goda samtalet och det maktdelande samarbetet.

Och eftersom vi talar om akademier så borde vi tala om deras ansvar, om deras samarbete och om deras ödmjukhet.

De ägnar sig redan åt många av de saker som är just precis vad vi behöver just nu. Kommunikation, debatt, samverkan – de främjar och bygger prestige kring kunskapen.

Men de dras också med vissa svårigheter. Det går inte att förneka att de kommer uppifrån – de kommer inte, som det står i skriften, ”fattiga och oklädda”, kanske kommer de inte heller alltid särskilt ödmjuka. De har ett högt ursprung och de ägnar sig åt höga ting och sitter ibland på höga stolar.

Detta kan vara tillgångar – om de kombineras med ödmjukhet och det sökande och det prövande som hör vetenskapen till. Ibland kan jag tycka att akademierna gör detta svårare för sig än det behöver vara. De representerar vetenskapens hela mångfald men deras röster är ofta märkligt entydiga. När de yttrar sig i debatten vet man för det mesta redan i förväg vad de tycker. De förvånar sällan mer än LO eller Svenskt Näringsliv. Väck IVA mitt i natten och man kommer att säga något om innovationer. Möt KVA i en trång gränd och man väser till dig: ”grundforskning!”

Vad KSLA skulle säga om man möter henne i en djup och dunkel granskog vet jag inte riktigt, men förmodligen något om hållbarhet och att just den här bär keps. Eller som Bo Dockered en gång gjorde när han höll ett tacktal för en SLU-middag i Uppsala Slott: han talade om bonaderna på väggen därhemma och det fina landskapet i dem – i ”skogs- och mellanbygderna”. Ingen kunde använda detta uttryck med den här litet lätt läspande släpigheten med sådan inlevelse som Bo Dockered kunde, så att man verkligen förstod att det måste ha varit så som Adam och Eva levde, i en skogs- och mellanbygd i Paradiset.

Det är fint.

Men också det är förutsägbart.

Det pågår just nu en rörelse i kunskapens samhälle, och jag tycker den verkar intensivare än någon gång förut. Den får näring av de hot och faror mot kunskapens frihet som vi upplever. Det är en rörelse som söker sina former. Jag kan se en framtid där akademierna deltar i denna rörelse och att det skulle kunna vara ett sätt se till att dessa viktiga institutioner får den betydelse de förtjänar.

I Storbritannien skapades för tio år sedan ett nätverk bland samhällsengagerade historiker, kallat *History and Policy*. Det har nu mer än femhundra medlemmar och deras inflytande i brittisk samhällsdebatt är inte obetydligt. De gör alternativa utredningar, kritiserar dåliga beslutsunderlag, sätter problem under debatt. *History and Policy* är betecknande för vår tid. Det är en rörelse underifrån och – det går inte att komma ifrån – de allra flesta som spelar ledande roll är yngre historiker. Många tillhör de allra främsta i sin generation. Nästan allt som hör morgondagen till kommer underifrån.

Det här är en enkel sanning. En av rollerna som söker en författare heter ”förnyelse”. Det är kanske den allra viktigaste. **För förnyelsen är alla de andra rollerna ett villkor.** Kanske är hon Styvdottern i familjen av roller – och vi vill inte att hon ska fly teatern för en tillvaro någon annanstans där framtiden är mer lockande. Vi behöver henne, med alla hennes mångsidiga och ibland farliga förbindelser.

Jag tror förnyelse för akademiernas del innebär att man borde söka öppna upp sig själv mycket mer för yngre människor. Nu finns oftast övre åldersgränser i stadgarna, när man måste avträda för att ge plats åt nya ledamöter. Kanske vore det dags för en annan typ av stadgereform, där man också inför ett streck längre ned, till exempel vid fyrtio – och så sade man att man skulle ha en minsta andel ledamöter under fyrtio, en tredjedel, kanske hälften, och så justerade man kriterierna för inval litegrann så att meritlistan inte behövde vara hundra mil lång.

På tio år skulle man ha en helt annan akademi. Mindre prestigefull, skulle någon säga. Jag är inte så säker på det. Det skulle hända mycket mer, och det skulle inte bli lika förutsägbart. På samma tid skulle man ha skapat fullständig könsbalans.

Man skulle också kunna göra sig till värdorganismen för dynamiska underifrån-rörelser, av typen *History and Policy*. Eller i alla fall backa upp dem, söka deras vänskap och inleda samarbete.

Den här gången är det inte längre staten som urholkar akademiernas kärna genom att föra verksamhet till universitet och myndigheter. Den epoken är över.

Nu är det en annan tid. Förändringstrycket kommer nu från rasande och blinda krafter i omvärlden som inget hellre vill än att marginalisera kunskapens roll i samhället eller kapa den och missbruka den genom sina förenklingar. Om vi inte kan sköta våra institutioner så att de förblir relevanta är jag rädd för att den successiva förskjutningen bort från händelsernas centrum kan fortsätta.

Gudmund Hernes, den norske sociologen och maktutredaren som blev utbildningsminister under 1990-talet, sade i ett av sina linjetal att han ville att universiteten skulle bli platsen "where the action is". Han blev i hög grad sannspådd. Under de senaste tjugofem åren har universiteten tagit plats i samhällets mitt, de är regionernas kronjuveler och de är statens största arbetsgivare. Trots att de är några av samhällets äldsta institutioner är de inte mossiga alls.

Min prognos är att detta bara är början. Universiteten kommer att bli ännu viktigare, särskilt inför de mörka omvärldsförändringar som pågår och i en tid när vi verkligen behöver institutioner som vi kan lita på. Och när vi måste möta enorma utmaningar i form av klimatkris och dramatiskt växande klyftor och osäkerhet både globalt och nationellt. Vi kan inte göra det utan kunskap, ny kunskap, gammal kunskap, kunskap som är demokratiskt spridd och kopplad till en ansvarsfull samhällsutveckling.

Universiteten söker utmejsla sina roller i denna förändrade värld.

Akademierna tror jag har anledning att också göra precis samma sak.

Vem är då författaren? Som de gamla rollerna söker och behöver för att en ny, angelägen, bokstavligen livsavgörande pjäs ska kunna finnas för dem?

Ja, inte är det jag. Min roll är bara att stå här en stund medan ni måste vara tysta och lyssna – och peka på det nödvändiga. Jag är narren, som säger sanningen även om den kanske är obekvämt.

Författaren är ni själva. Det är ni som är ansvariga. Det är ni som har möjligheterna, för ni har faktiskt det!

Ikväll firar vi minnet av att en akademi en gång föddes. Men på måndag är det vardag igen och då, och varje dag, firar vi arbetet, så att samma akademi förblir en viktig aktör långt in i framtiden. Det kommer inte att bli som det har varit – och det är just det som är det bästa av allt.

Jag tackar er varmt för er uppmärksamhet!

Sverker Sörlin